

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

การซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศมีความสำคัญมากที่สุดในปัจจุบันนี้ ซึ่งต้องอาศัยการค้าระหว่างประเทศเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเป็นธุรกรรมหลักในการนำเข้าและส่งออกสินค้าของประเทศ โดยสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศเป็นสัญญาหลักที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในแง่ของสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาและมีสัญญาอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น สัญญาขนส่ง สัญญาประกันภัยและสัญญาที่เกี่ยวข้องกับการชำระเงินค่าสินค้าระหว่างประเทศ

เนื่องจากผู้ซื้อและผู้ขายสินค้าระหว่างประเทศอยู่กันคนละประเทศมีภาษาวัฒนธรรมสภาพสังคมตลอดจนระบบกฎหมายที่แตกต่างกัน อีกทั้งสินค้าที่ซื้อขายยังต้องถูกขนส่งจากประเทศของผู้ขายข้ามพรมแดนไปยังประเทศผู้ซื้อ การซื้อสินค้าระหว่างประเทศ จึงมีลักษณะแตกต่างจากการซื้อสินค้าภายในประเทศอย่างมาก ซึ่งตามปกติแล้วคู่สัญญาแต่ละฝ่ายย่อมคาดหวังให้อีกฝ่ายปฏิบัติตามสัญญา แต่ในบางกรณีอาจมีวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและกรณีการชำระหนี้ที่เป็นไปอย่างยากลำบากหรือการชำระหนี้ที่เป็นภาระหนักเกินควรแก่คู่สัญญา (Hardship) มาขัดขวางให้ไม่อาจชำระหนี้ได้หรือทำให้การชำระหนี้เป็นพันธีย ทั้งนี้ในการซื้อขายระหว่างประเทศย่อมมีความเสี่ยงสูงทั้งในด้านการขนส่งของผู้ขายหรือปัญหาในด้านการชำระราคาของผู้ซื้อ เนื่องจากมีนิติสัมพันธ์และขั้นตอนที่ซับซ้อนกว่าการซื้อขายภายในประเทศ จึงมักเกิดข้อพิพาทขึ้นสู่การพิจารณาของศาลหรืออนุญาโตตุลาการเสมอๆ ว่าคู่กรณีฝ่ายที่ไม่สามารถปฏิบัติตามการชำระหนี้ นั้นต้องรับผิดชอบในการที่ไม่ชำระหนี้หรือต้องชดใช้ค่าเสียหายใดๆ ให้แก่อีกฝ่ายหรือไม่

ในเรื่องของเหตุสุดวิสัยก็เป็นอีกข้อพิพาทหนึ่งที่ไม่มีความหมายมารองรับกับธุรกรรมทางการค้าระหว่างประเทศ เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นและมีการนำคดีขึ้นมาสู่ศาลในทางปฏิบัติศาลไทยก็ยังปรับใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กับข้อพิพาททางการค้าระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นทั้งๆ ที่เป็นกฎหมายที่มุ่งใช้กับการซื้อขายภายในประเทศเป็นหลัก หากเกิดกรณีปัญหาเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและกรณีการไม่สามารถปฏิบัติตามการชำระหนี้ได้เพราะเกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญของสัญญาภายหลังที่ทำสัญญา โดยที่คู่สัญญาไม่อาจคาดคิดมาก่อนใน

ขณะที่ทำสัญญาขึ้น แล้วส่งผลให้การชำระหนี้เป็นภาระหนักเกินควรแก่คู่สัญญาฝ่ายใดมากเกินไป จนทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคู่สัญญา (Hardship) คู่สัญญาผู้ต้องรับภาระในการชำระหนี้ มากเกินไปนั้นจะต้องรับชำระหนี้อย่างสิ้นเชิง เนื่องจากในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 ของไทย มิได้ตีความขยายคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ในเรื่องดังกล่าวไว้ จึงทำให้คู่สัญญาไม่มี สิทธิที่จะปรับข้อสัญญาหรือเลิกสัญญากันได้ตามเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

จากการศึกษาการตีความขยายคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ตามประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์มาตรา 8 ของไทยจะมีคำนิยามที่แคบมากซึ่งขัดกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผล ให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับพ่อค้าและผู้เกี่ยวข้อง เนื่องจากกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและ กรณีการชำระหนี้ที่เป็นไปอย่างยากลำบากหรือการชำระหนี้ที่เป็นภาระหนักเกินควรแก่คู่สัญญา (Hardship) ที่ส่งผลกระทบต่อการประกอบกิจการของคู่สัญญาทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตาม สัญญาโดยไม่ใช่ความผิดพลาดหรือความบกพร่องของฝ่ายใด อีกทั้งประมวลกฎหมายแพ่งและ พหุศาสตร์ของไทยมุ่งเน้นที่จะใช้กับการซื้อขายสินค้าภายในประเทศ ประเทศไทยได้มีการนำ กฎหมายและแนวทางปฏิบัติมาใช้ในการตีความขยายคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ซึ่งก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาการตีความขยายคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์มาตรา 8 ได้

จากการศึกษาการตีความของคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ตามกฎหมายต่างประเทศนั้น พบว่าการตีความของคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ก็ไม่ได้มีความแตกต่างจากมาตรา 8 ของ ประเทศไทย แต่ประเทศเหล่านี้ได้มีการตีความของคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ให้หมายความ รวมถึงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และกรณีการชำระหนี้ที่เป็นไปอย่างยากลำบากหรือการชำระหนี้ที่ เป็นภาระหนักเกินควรแก่คู่สัญญา (Hardship) โดยได้มีเพิ่มเติมไว้ในกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ส่วนอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ (CISG) Article 79 นั้นได้ระบุวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจทางการเมืองและกรณีสงครามไว้ด้วยซึ่งเป็นการให้คำนิยามที่ กว้างมากเปิดช่องผ่อนปรนให้ลูกหนี้บ้างตามที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี เพื่อให้ความเป็น ธรรมแก่ลูกหนี้และเพื่อประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้ที่จะมีโอกาสได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้มากกว่า กรณีที่จะพากันบีบบังคับชำระหนี้จากลูกหนี้เต็มตามสิทธิ จนทำให้ลูกหนี้ต้องล้มละลายหรือเลิก กิจการไป อีกทั้ง CISG ยังไม่ใช้กับความรับผิดชอบของผู้ขายสำหรับกรณีที่เกิดการเสียชีวิตหรือบาดเจ็บของ บุคคลอันมีสาเหตุมาจากสินค้าที่ทำการซื้อขาย อีกทั้งการบังคับใช้ CISG ให้นำไปใช้เฉพาะกับการซื้อขาย ระหว่างประเทศโดยไม่นำไปใช้กับผู้บริโภค

ใน Article 79 ของ CISG กำหนดให้คู่สัญญาไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายจากการที่ตนไม่สามารถปฏิบัติตามชำระหนี้ตามสัญญาอันเนื่องมาจากอุปสรรคที่อยู่เหนือการควบคุมและไม่อาจคาดเห็นได้โดยที่ Article 79 บัญญัติไว้ เช่น Impediment จึงเกิดปัญหาในการตีความว่าอุปสรรคนี้รวมถึงกรณีการชำระหนี้เป็นไปด้วยความยากลำบากหรือเกิดภาวะอย่างมา (Hardship) หรือไม่จากการศึกษาพบว่า Article 79 ไม่รวมกรณีการชำระหนี้เป็นไปด้วยความยากลำบากหรือเกิดภาวะอย่างมา (Hardship) ดังนั้นเหตุยกเว้นความรับผิดตาม Article 79 จึงไม่คุ้มครองคู่สัญญาจากกรณีการชำระหนี้เกิดความยากลำบากอย่างมา (Hardship)

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติของสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศ คู่สัญญามักจะกำหนดข้อตกลงไว้ในสัญญาที่เรียกว่า Force Majeure Clause โดยกำหนดให้เมื่อมีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นตามที่ตกลงกันทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามชำระหนี้ได้ผลของสัญญาจะเป็นไปตามที่ตกลงกัน คู่สัญญาอาจกำหนดให้ต้องมีการบอกกล่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งทราบกำหนดผลของสัญญา เช่น ให้ขยายกำหนดเวลาการชำระหนี้ออกไปหรือให้สัญญาสิ้นสุดลงก็ได้ ดังนั้น กรณีที่ CISG ใช้บังคับกับสัญญาซื้อขายนั้นคู่สัญญาควรกำหนด Force Majeure Clause ไว้ให้ชัดเจนครอบคลุมถึงเหตุการณ์ใดบ้างและกำหนดสิทธิหน้าที่ต่อกันให้ชัดเจนเพื่ออุดช่องโหว่ของ CISG ที่ไม่คุ้มครองคู่สัญญาในกรณีที่การชำระหนี้เกิดภาวะหรือความยากลำบากอย่างมา (Hardship)

INCOTERMS จะกำหนดหน้าที่ของผู้ซื้อและผู้ขายในสัญญาซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศโดยละเอียด แต่ยังไม่ครอบคลุมถึงเรื่องต่างๆ ที่จำเป็นทั้งหมด เช่น เรื่องการเกิดของสัญญาและผลของการเลิกสัญญา ความผิดกรณีที่ผู้ซื้อหรือผู้ขายผิดสัญญาหรือสิทธิของคู่สัญญากรณีที่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามสัญญา การผ่านความเสี่ยงแห่งภัยพิบัติกรณีซื้อขายสินค้าระหว่างการขนส่งและข้อยกเว้นหน้าที่ตามสัญญากรณีเกิดเหตุสุดวิสัย เป็นต้น ข้อพิพาทเกี่ยวกับประเด็นที่ INCOTERMS ไม่ได้ครอบคลุมถึงกรณีดังกล่าวจึงต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายที่ใช้บังคับแก่สัญญา ซึ่งอาจได้แก่ กฎหมายภายในหรือกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศ ดังนั้น เมื่อเกิดข้อพิพาทตามสัญญาในเรื่องของการตีความของคำว่าเหตุสุดวิสัยก็ จะไม่ได้รับการคุ้มครองจาก INCOTERMS อีกทั้ง INCOTERMS ยังไม่มีบทบัญญัติใดที่ให้ความหมายของคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ให้หมายความรวมถึง วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมืองและสงครามไว้ด้วย

จากการศึกษา UNIDROIT Principle of International Commercial Contract 2004 ไม่ได้มีลักษณะเป็นข้อสัญญาหรือสัญญามาตรฐานแต่มีลักษณะที่ครอบคลุมกฎหมายสัญญาในทุกเรื่องโดยไม่จำกัดถึงธุรกรรมใดธุรกรรมหนึ่ง โดยเฉพาะและมีได้อยู่ในรูปแบบของอนุสัญญาระหว่างประเทศ แต่เป็นเครื่องมือระหว่างประเทศที่มีได้มีผลบังคับผูกพันรัฐใดรัฐหนึ่ง โดยเฉพาะ

แต่สามารถนำมาปรับใช้ได้ ในทางปฏิบัติโดยอาศัยเหตุผลสำคัญว่า “หลักดังกล่าวมีคุณค่าควรแก่การยึดถือและปฏิบัติตาม”

ดังนั้น UNIDROIT Principle จึงเป็นหลักทั่วไปที่นำมาใช้กับสัญญาทางพาณิชย์ระหว่างประเทศ โดยไม่ได้เน้นเรื่องการซื้อขายอย่างเดียวแต่รวมถึงสัญญาอื่นๆ ทางพาณิชย์ด้วย อีกทั้ง UNIDROIT Principle ได้กำหนดคำนิยามและผลของกรณี Hardship ไว้ซึ่งเหมาะสมกว่า CISG กล่าวคือ เมื่อมีเหตุการณ์ทำให้การชำระหนี้ตามสัญญาต้องมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้นหรือมูลค่าที่ได้รับชำระหนี้ลดลง ถ้าเป็นกรณีการเปลี่ยนแปลงคุณภาพพื้นฐานของสัญญาแล้วคู่สัญญาสามารถร้องขอให้มีการเจรจาแก้ไขใหม่ได้ ถ้าการเจรจาไม่ได้ผลศาลหรืออนุญาโตตุลาการสามารถแก้ไขปรับเปลี่ยนสัญญาให้สอดคล้องกับพฤติการณ์ที่ทำให้การชำระหนี้เกิดความยากลำบากอย่างมากหรือยกเลิกสัญญาได้ ซึ่ง CISG ไม่อนุญาตให้ศาลหรืออนุญาโตตุลาการทำเช่นนั้นได้

ผู้วิจัยเห็นว่า เหตุสุดวิสัยที่เกิดจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและกรณีการชำระหนี้ที่เป็นไปอย่างยากลำบากหรือการชำระหนี้ที่เป็นภาระหนักเกินควรแก่คู่สัญญา (Hardship) ถ้าไม่มีการขยายคำนิยามของคำว่าเหตุสุดวิสัยให้กว้างขึ้น ก็จะไม่เป็นธรรมแก่คู่สัญญาในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปและไม่สอดคล้องกับวิธปฏิบัติทางการซื้อขายสินค้าระหว่างประเทศด้วย

5.2 ข้อเสนอแนะ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 ของไทย ตีความคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ไว้แคบมากไม่สามารถนำมาปรับใช้กับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการชำระหนี้ที่เป็นไปอย่างยากลำบากหรือการชำระหนี้ที่เป็นภาระหนักเกินควรแก่คู่สัญญา (Hardship) ดังนั้น หากเกิดกรณีปัญหาเกี่ยวกับการไม่สามารถปฏิบัติตามการชำระหนี้ได้เพราะเกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญของสัญญาภายหลังที่ทำสัญญาโดยที่คู่สัญญาไม่อาจคาดคิดมาก่อนในขณะที่ทำสัญญานั้น แล้วส่งผลให้การชำระหนี้เป็นภาระหนักเกินควรแก่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไปจนทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคู่สัญญา (Hardship) คู่สัญญาผู้ต้องรับภาระในการชำระหนี้มากเกินไปนั้นจะต้องรับชำระหนี้อย่างสิ้นเชิงเนื่องจากในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 ของไทย ไม่ได้บัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้ จึงทำให้คู่สัญญาไม่มีสิทธิที่จะปรับข้อสัญญาหรือเลิกสัญญากันได้ตามเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาค่าความของคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ของไทย โดยการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 ของไทยให้บัญญัติเพิ่มเติมหลักกฎหมาย และผลที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและ

การชำระหนี้ที่เป็นไปอย่างยากลำบากหรือการชำระหนี้ที่เป็นภาระหนักเกินควร (Hardship) ไว้ให้ชัดเจน ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อที่ว่าหากเกิดข้อพิพาทลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นคู่สัญญาจะสามารถขอเจรจาปรับปรุงข้อสัญญาหรือเลิกสัญญาได้หากการปรับข้อสัญญาไม่เกิดประโยชน์ซึ่งจะทำให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญามากขึ้นและเป็นการแก้ไขปัญหาในการปรับใช้กฎหมายในเรื่องดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยนำหลัก UNIDROIT Principle มาพิจารณาควบคู่ไปกับการแก้ไขเพิ่มเติมการตีความของคำนิยามของคำว่า “เหตุสุดวิสัย” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8 ของไทย